

Rapport om mit studieophold ved DIA februar 2020

Chr. Gorm Tortzen

Forudsætning

I ansøgningen til opholdet havde jeg nævnt mine studier i en lille brevroman på 17 breve, som ud fra sproget at dømme er skrevet omkring 100 e.Kr. og hvis påståede brevsriver, Chion fra Herakleia i Pontos, til sin familie beretter om sin rejse til Athen (ca 360 f.Kr.). Her bliver han optaget i Platons Akademi og overværer mesterens undervisning i praktisk filosofi ud fra devisen om, at den gode filosof både er teoretiker og praktiker. Ved nyheden om, at Kleon har opkastet sig til tyrannus i Herakleia, beslutter han sig for at tage hjem og dræbe tyrannen, selvom det vil koste ham livet. Sidste brev er et afskedsbrev til Platon.

Jeg har tidligere udgivet en artikel, 'Prolegomena til Den platoniske tyrandræber – en hellenistisk brevroman om Chion fra Herakleia',¹ hvori jeg bragte en foreløbig oversættelse på baggrund af Ingemar Dürings grundlæggende tekstudgave (Göteborg 1951). Desuden indholdt artiklen oversættelser af nogle af de ret omfattende historiske kilder, som gør det fuldstændig klart, at romanen er bygget på historiske begivenheder, og at Platoneleven Chion rent faktisk dræbte Klearchos og selv mistede livet i 353 f.Kr. Der var imidlertid meget mere at gøre, inden teksten kunne præsenteres som et vidnesbyrd om den måske eneste antikke brevroman med et filosofisk indhold.

Arbejde i Athen

Opholdet i Athen gjorde muligt at udvide undersøgelsen i mange retninger. Hjemmefra havde jeg lagt planer om at efterforske

antikke brevgenrer og deres indflydelse på romanen og dens opbygning²

andre brevsamlinger, herunder Platons breve

tyrandrabet som tema i filosofi og retorik (Platon, Aristoteles, Cicero, Seneca d. Æ., Tacitus)

historiske skildringer af tyrandrab (Herodot, Thukydides, lokalhistorikerne om Klearchos-drabet, Plutarch, Sueton, Ælian)

tyrandrabet i folkemunde (drikkeviser, komedie)

Under mit arbejde blev det mere og mere klart, at tyrandrabet som politisk-etisk problem har optaget antikkens mennesker ganske meget, og at emnet har spillet en stor rolle i undervisningen, så stor at Cicero fx i et brev til Atticus fra foråret 49 f.Kr. udtrykker sine overvejelser om sin ageren over for den kommende borgerkrigs to modstandere som ni teser formuleret på græsk i den retoriske skoles tradition:

- 1. Om man bør forblive i sit fædreland, når det er under tyranstyre.*
- 2. Om man for enhver pris skal arbejde for tyranniets opløsning, selv hvis byen af den grund risikerer alt.*
- 3. Om man som leder af et kup skal passe på ikke at ophøje sig selv.*
- 4. Om man skal forsøge at støtte sit fædreland under tyranniet ved at benytte gunstige situationer og argumenter i højere grad end konfrontation.*
- 5. Om det er udtryk for en klog politik, at man trækker sig tilbage og lever i fred og ro, mens fædrelandet er under tyranstyre, eller om man skal udsætte sig for alskens farer for frihedens skyld.*
- 6. Om man skal påføre sit land krig og belejre det, når det er under tyranni.*

1 Aigis 2017,1

2 En forstudie hertil, oversættelsen af Demetrios *Om brevformer*, udgivet i Aigis 2017,1

7. Om man skal gøre fælles sag med aristokraterne, selvom man ikke går ind for tyranniets afskaffelse gennem krig.
8. Om man skal dele faren med sine velgørere og venner, selv hvis man ikke mener, at de har truffet de rette beslutninger.
9. Om en person, der har gjort sit fædreland store tjenester og til gengæld har været udsat for slet behandling og had, af egen vilje skal udsætte sig for fare for fædrelandets skyld, eller bør man lade ham tage vare på sig selv og sine og være ligeglad med magthaverne?

Ciceros overvejelser svarer fuldstændig til Chions, og det er efter min mening derfor ikke muligt at give nogen præcis anledning til at knytte romanen til modstanden mod Domitian, sådan som Düring (ganskevist tøvende) gør. Studiet af temaets Sitz im Leben viser, at det var yderst populært. For Tacitus er det dog blevet for meget. I sin kritik af kejsertidens gølge retoriske undervisning skriver han et sted: 'Det er således almindeligt, at med svulstige ord fremføres emner som *Æresbevisninger til tyranmordere, Skal voldtagne piger giftes med deres voldsmand eller skal disse straffes?, Mødres incestforhold* eller lignende, som dagligt bliver behandlet i skolerne, men sjældent eller aldrig på Forum.'

Arbejdet foregik på DIA, på Det tyske arkæologiske Institut og først og fremmest på Det nordiske Bibliotek, som viste sig at indeholde store dele af Ingemar Dürings bogsamling, herunder hans håndeksemplar af Herchers *Epistolographi Græci* (1873), hvori man kan studere hans tekstkritiske forarbejder til den hidtil enerådede tekstudgave fra 1951. Ingen havde været opmærksom på dette, og bogen er nu flyttet over i en særsamling.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at fremhæve den høje servicestandard på biblioteket, ligesom DIA's personale vist mig enestående hjælpsomhed i min litteratursøgen.

Videre planer

Næste skridt bliver at skrive mine mangeartede undersøgelser sammen til en monografi med Chionromanen som omdrejningspunkt. Bogen skal også omfatte en litterær kommentar til brevene og en række kapitler om de litterære, filosofiske og historiske sider af tyrandræbets kulturhistorie i antikken.

Bogen er antaget til at udkomme i Platonselskabets skriftserie, når jeg er færdig med manuskriptet (forhåbentlig til sommer), bogen er peer reviewet og de fornødne penge til publiceringen er fundet.

Athen, den 29. februar 2020

Chr. Gorm Tortzen